

Rajaportin 110-vuotiaasta saunaa ei ikä paina

Tampereen Pispalassa toimiva Rajaportin sauna on maamme vanhin toimiva yleinen sauna. Tänä vuonna tulee täyteen 110 vuotta löylyjä – kiitos Pispalan saunayhdistyksen ja innokkaiden saunojien.

1. Helsingistä kotoisin oleva Linda Manner (kesk) opiskelee Tampereella ja sai viikonlopuksi ystävänsä Fanny Kilven (vas) ja Veera Rynnäsen vieraikseen. Linda oli käynyt jo edellisenä päivänä Rajaportissa saunomassa ja nyt tultiin porukalla.

2. Löylyjen jälkeen raikkaaseen talvi-ilmaan ja punaiset posket ovat taattu.

3. Miesten saunassa lauteet ovat usein täynnä.

4. Petteri Kaila lämmittää tiilimuurattua kiuasta, jossa on noin 1,5 tonnia löylykiviä. Lämmitys kestää 5–6 tuntia ja sen jälkeen kiukaan annetaan hiipua reilun tunnin. Metrin halkoja palaa puolisen mottia kerralla. Petterin isoisä Ypi Kaila kuuluu Saunaseuran perustajajäseniin.

5. Rajaportin saunan henkeen kuuluu vilvoittelu terassilla ja sisäpihalla. Naiset ja miehet ottavat löylyä omilla puolillaan, mutta löylyjen välissä ja niiden jälkeen viihdytään yhdessä.

Aika tuntuisi seisah-
tuneen Rajaportin
saunan pihapiirissä
ja rakennuksissa ellei
eri-ikäisiä sauno-
jia kulkisi portista
tasaiseen tahtiin.

Vuonna 1906 Tampereen ja Pohjois-
Pirkkalan rajalle perustettu sauna hiljen-
tyikin 80-luvun lopulla pariaksi vuodeksi,
kun saunaa silloin pyörittänyt pariskunta
lopetti saunan lämmittämisen.

Pispalassa asuneet kulttuurihenkiset
ihmiset huomasivat, että Tampereen
kaupunki oli aikeissa purkaa saunan.
Sen pelastamiseksi perustettiin
Pispalan saunayhdistys ry, joka ryhtyi
neuvottelemaan kaupungin kanssa
Rajaportin vuokraamisesta.

– Aika pitkään saatiin vääntää ennen
kuin kaupunki antoi meille luvan
kokeilla saunan ylläpitoa, Rajaportin
isännöitsijä Veikko Niskavaara
muistelee.

Yhdistys remontoi saunaa puolisen
vuotta ja aloitti lämmittämisen syksyllä
1989.

– Saunojien määrä alkoi kasvaa
tasaisesti. Parin vuoden päästä
Tampereen kaupunkikin huomasi, että
Rajaportin saunasta oli tullut myös
suosittu matkailukohde, Niskavaara
toteaa.

Rajaportin sauna on nykyisin yksi
Tampereen matkailuvalteista. Ahkerasti
täytetyistä vieraskirjoista löytyy
ihastuneita kiitoksia monilla kielillä.

– Kun Ryanair aloitti lennot
Tampereelta Italiaan, heti ensimmäisellä
lennolla Pohjois-Italian saunaseuran

edustajat lensivät Rajaporttiin
saunomaan, Niskavaara kertoo.

Naisia mahtuisi enemmänkin

Rajaportin saunassa käy noin 20 000
saunojaa vuosittain ja määrä kasvaa
maltillisesti. Veikko Niskavaaran
mukaan kävijöitä on vauvasta vaariin,
vain teini-ikäiset puuttuvat.

– Ilahduttavan paljon on nuoria
aikuksia. Naisia kävijöistä on noin
kolmannes eli heitä mahtuisi lisääkin,
Niskavaara sanoo.

Rajaportissa on erikseen naisten ja
miesten puoli, jotka ovat lähes saman
kokoiset. Lauteille mahtuu kerrallaan
toistakymmentä saunojaa puolelleen.

Miesten puolella on välillä
ruuhkaakin.

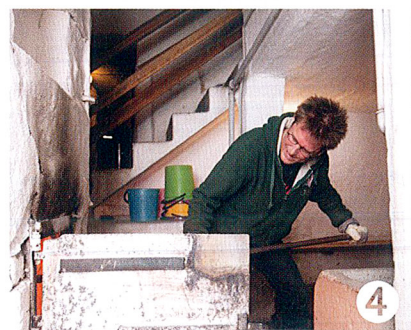
– Väki vaihtuu hyvin eli aina mahtuu
mukaan. Sitä on oppinut taktikoimaan,
jos huomaa pukuhuoneessa paljon
vaatteita, säännöllisesti saunova Pentti
Pirttimäki sanoo.

Yhtä aikaa Rajaporttiin mahtuu
kolmisenkymmentä saunojaa, kun
löylyjen välissä vilvoitellaan pihalla tai
käydään kahvilassa.

– Rajaportin yksi viehätys varmaan
onkin juuri se, että naiset ja miehet
voivat tulla yhtä aikaa saunomaan.
Löylyt otetaan erikseen, mutta yhdessä
vilvoitellaan, Veikko Niskavaara sanoo.

Sauna lämpiää maanantaisin, keski-
viikkoisin, perjantaisin ja lauantaisin.
Kävijämääriä on pyritty tasoittamaan
saunamaksujen hinnoittelulla eli sau-
nominen on arkisin halvempaa kuin
viikonloppuisin.

– Saunapäiviä ei voi lisätä, sillä lähes

Pispalan saunayhdistyksen puheenjohtaja Ari Johansson hoitaa omaa "koppivuoroaan" eli on lippukassalla talkoo-henkeen.

antiikkinen kiuas vaatii tarpeeksi lepopäiviä, Niskavaara toteaa.

Saunan voi tilata yksityistilaisuuteen välipäivinä tai pari tuntia ennen tai jälkeen yleisen saunavuoron.

Opiskelijoita ja julkikkusia

Nuoremista saunojista huomattava osa on opiskelijoita niin Tampereella vakituisesti opiskelevia tai vaihto-oppilaita. Vierasmaalaiset haluavat jakaa tietoa Rajaportista myös kotimaissaan ja ovat pyytäneet saada kääntää Rajaportin verkkosivut omalle kielelleen. Sivuilla onkin kymmenen eri maan liput linkkeinä kieliversioihin. Näin saadaan välitettyä aitoa suomalaista saunakulttuuria eri puolille maailmaa.

Rajaportista on kehkeytnyt kulttuuripiireissä hyvin suosittu paikka. Esimerkiksi monet musikot käyvät siellä saunomassa ollessaan Tampereella keikalla. Tunnettuja nimiä on pitkä lista, mutta saunassahan kaikki ovat samanarvoisia ja ilman tittelä.

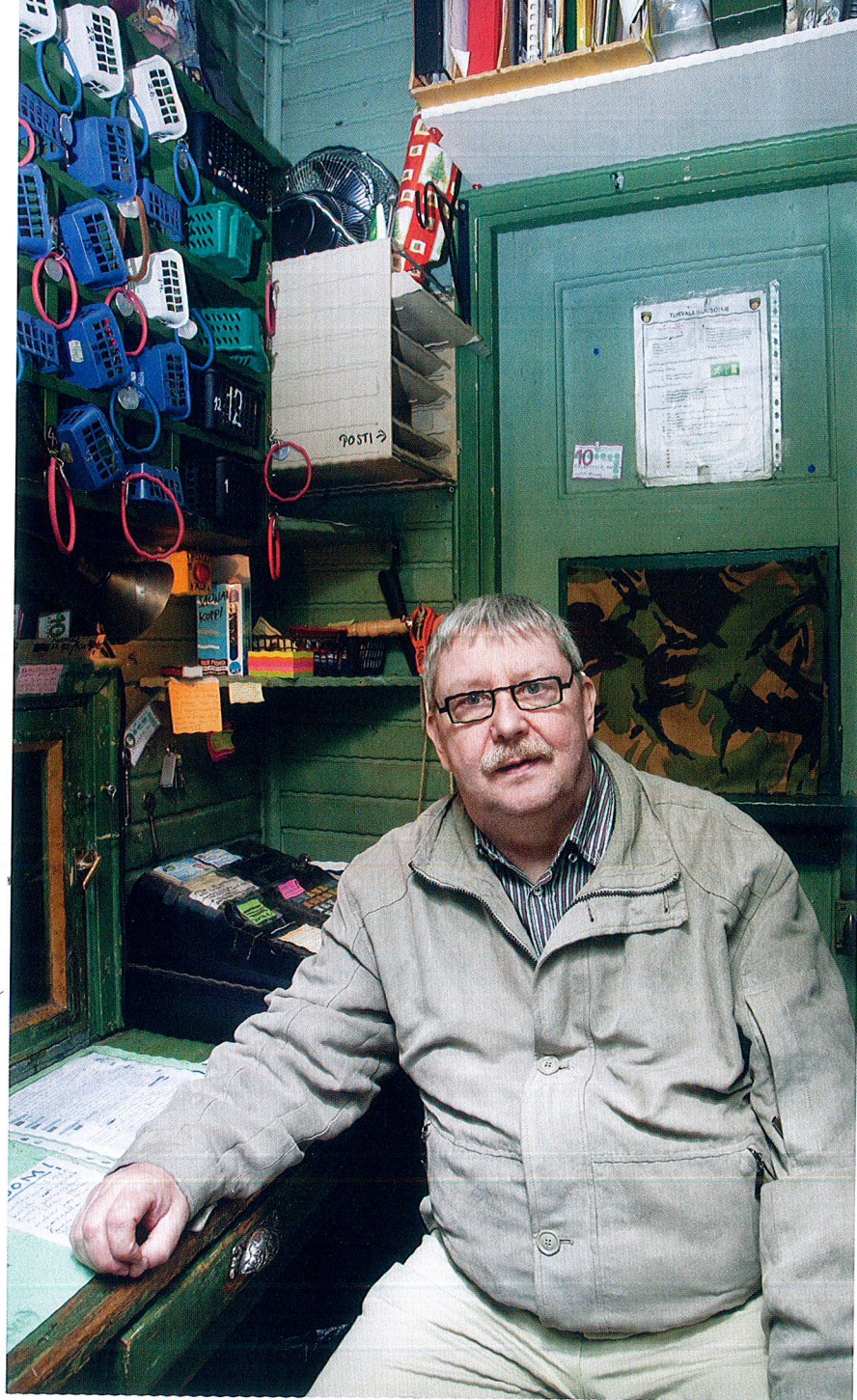
Tosin mustiin pukeutuneiden ja pitkätukkaisten miessaunojen määrä lisääntyi selvästi, kun jyväskyläläinen metalliyhtye Timo Rautiainen ja Trio Niskalaukaus julkaisi vuonna 2002 kolmannen pitkäsoittonsa nimellä Rajaportti.

Heikki Salolta ja Pauli Hanhniemeltä on tilattu sauna-aiheiset kappaleet elokuussa järjestettäviin 110-vuotisjuhliin. Juhlan musiikista vastaa osaltaan myös Rajaportin entisten ja nykyisten lämmittäjien sekä kahvilatyöntekijöiden yhteinen orkesteri.

Oma kahvio ja omaa olutta

Rajaportin kahviorakennus on saunakin vanhempi, se on rakennettu aivan 1900-luvun alussa saunan perustajien, Lahtisten asunnoksi.

Kahvio avattiin 1996 ja aluksi ulkopuolinen yrittäjä pyöritti kahviota normaalina liikeyrityksenä. Se ei

Ei tupruta enää

- Rajaportin saunasta nousee savu kohti Pispalan rinnettä ja asuintaloja. Lähinaapurit olivat asiasta jo Pispalan saunayhdistykselle huomautelleetkin. Aiemmin puiden palamisessa oli parantamisen varaa.

Yhdistys on etsinyt asiaan ratkaisua jo vuosikausia ja viime vuonna otettiin yhteyttä Kimmo

Aholaan Pyro-Man Oy:ssä.

– Ensimmäisellä tuloksetta jo aiemmin tehtyjä luonnonveistosten perustuvia toisioilmakanavia, mutta ne eivät poistaneet savuongelmaa, Kimmo Ahola kertoo.

Viime vuoden juhannuksena Ahola halusi lisätehoa kylpytynnyrin lämmittämiseen ja rakensi siihen toisioilmapuhaltimen. Puhallin tuo raikasta ilmaa liekkien päälle, puut palavat tehokkaam-

Rajaportista on kehkeytnyt kulttuuripiireissä hyvin suosittu paikka.

kuitenkaan menestynyt, joten yhdistys otti kahvion hoitaakseen vuonna 2000.

Kahvio on hyvin viihtyisä entisten vuosikymmenien henkeen. Suolaiset ja makeat syötävät sekä tietysti saunamakkarat maistuvat. Keittiössä käytetään paljon lähialueiden tuotteita ja raaka-aineita.

Kahvilan erikoisuus on hyvin runsas koti- ja ulkomaisten pienpanimoiden oluttarjonta. Saunayhdistyksen hallitukseen kuuluva innokas oluen ystävä ja tuntija Markku Konttinen pitää huolen valikoimasta, jolle on myönnetty kunniamainintakin.

– Oluet ovat korkeintaan keskioluen vahvuisia, mutta meillä on laaja valikoima myös alkoholittomia oluita. Pyynikin käsityöläispanimo teki meille pari vuotta sitten oman, vaalean Rajaportti-oluen. Sen valmistukseen otettiin humalaa Rajaportin pihasta. Elokuun juhliin valmistuu Rajaportteriolut, Markku Konttinen kertoo.

Jäsenetuna talkootyöt

Rajaportin tulevaisuus näyttää hyvältä tai niin kuin puheenjohtaja Ari Johansson kiteyttää: "ei mitään kyyneleitä kerrottavaa".

Veikko Niskavaara toimii Rajaportin saunan isännöitsijänä.

min ja päästöt vähenevät.

– Kokemukset olivat hyviä. Koska Rajaportista oltiin jo kysely neuvoja, päätin tarjota tällaista puhallinta sinne, Ahola sanoo.

Toisioilmapuhallin asennettiin Rajaportin saunaan viime syksynä. Tulokset ovat selkeät. Näkyvä savu on lakannut, kiukaan teho nousi, lämmitysaika lyheni ja sekä kivet että saunan seinät pysyvät puhtaampina.

– Savukaasujen häikäpitoisuus laski

"Yleisessä saunassa, naisten puolella..."

Hänelle itselleen tuli viime vuonna 60 ikävuotta täyteen ja suurin piirtein yhtä monta vuotta Rajaportin asiakkaana.

– Nöösinä tulini äiren kanssa laulamaan saunomaan. Lapsen mieleen on jäänyt saunasta sinkkiämpärien kolina ja sen jälkeen kotona ruskean kastikkeet tuoksu sekä radiossa Lauantain toivotut levyt, Ari Johansson muistelee.

– Siihen aikaan saunassa oli myös saunottaja, joka piti sekä lauteet ja ämpärit kunnossa että hoiti saunojen pesemisen. Pesua ei oltu mitenkään taksoitettu, vaan jokainen maksoi siitä omantunnon mukaan, Ari Johansson muistelee.

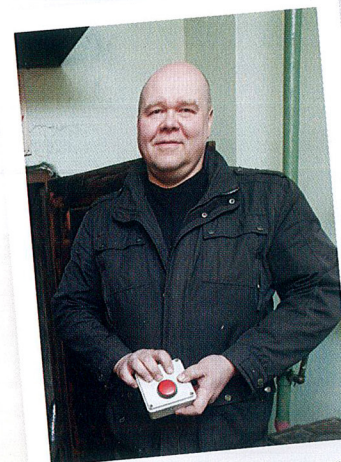
Rajaportin saunayhdistyksessä on tällä hetkellä reilut parisen sataa jäsentä. Perus-

tajat ovat mielissään siitä, että myös uusia nuoria jäseniä on saatu mukaan.

Jäsenetuna on talkootyöt ja ilmainen sauna kerran vuodessa. Seuran jäsenet hoitavat talkoilla osan lippujen myynnistä parin tunnin "koppivuoroina" sekä osallistuvat remonttitalokoihin ja joskus lämmityksiinkin.

Yhdistys ei maksa vuokraa saunan kiinteistöstä, mutta on velvollinen pitämään sen kunnossa. Siihenkin uppoaa euroja melkoisesti.

– Saunan ja kahvilan hoitajille maksetaan palkkaa, johon saadaan osin valtion tukea. Ei yhdistyksen tulot yksin palkkoihin riittäisikään. Monet saunalle vuodeksi tai pariksi työllistyneet ovat löytäneet kiinteistöhoidosta, korjausrakentamisesta tai kahvilatyöstä itselleen pysyvänkin leipäpuun muualta. Lisäksi meillä on sponsoreja ja teemme vuosittaisia korjauksia yhteistyössä oppilaitosten kanssa, Niskavaara kertoo. ♦

Kimmo Ahola kehitti toisioilmapuhaltimen, joka tuo raitista ilmaa tulipesään liekkien päälle. Puut palavat tehokkaammin ja savukaasut sekä päästöt ovat vähentyneet selvästi.